

VESTI

Kad je srpski dinar bio valuta u Italiji, a Dante o njemu PISAO STIHOVE

Miona Kovačević

06.09.2016. 19:58

Prvi poznati kovani novac nastao je u 7. veku pre naše ere u grčkim kolonijama Lidiji ili Frigiji (današnjoj Turskoj), a dvadeset vekova kasnije prvi kovani novac iskovan je i u Srbiji za vreme Nemanjića.

Kralj Radoslav

Ta tradicija se, sa izvesnim prekidima, neguje sve do danas. Novac je, poput zastave, bio glavno obeležje jedne države i dokaz njenog suvereniteta, a u vreme Nemanjića srpska država je, preko svoje monetarne politike, zauzimala veoma ugledno mesto.

TRAHEJI KRALJA RADOSLAVA (1228 -1234)

PRVI SRPSKI NOVAC

Trahej Stefana Radoslava - elektron/srebrni trahej. Poprsje arhanđela Mihaila sa nimbom. U desnoj ruci drži uspravljen mač, u levoj kaniju. revers: Kralj, levo, i Hrist sa nimbom koji ga kruniše, desno. Kralj drži glob sa krstom, Hrist drži jevanđelje.

Počeci kovanog novca u Srbiji vezuju se za kralja Radoslava, sina Stefana Prvovenčanog, i njegove srebrne i bakarne traheje koji se datiraju u period oko 1230. godine.

Radoslavljevi novčići bili su izraz vladareve duhove i političke povezanosti sa grčkim (i vizantijskim) svetom, tačnije bili su pod uticajem savremenog epirskog kovanja Teodora Andela, vladara Epira i Soluna i Radoslavljevog tasta.

Bili su neravnog, čankastog oblika, sa likom arhanđela Mihaila na jednoj strani i predstavom Hrista ili Bogorodice kako kruniše vladara na drugoj strani.

Natpis je na grčkom jeziku, sa istim legendama kao i u Solunskom carstvu tog perioda.

Dvanaestak novčića preživelih iz tog vremena izrađeno je od elektruma (mešavine srebra i zlata) ostali su bakarni.

Jedinstven nalaz u Evropi

Nalaz kovnice u Rasu (detalj): Gradina iznad Pazarišta kod Novog Pazara 26 primerka bakarnog novca kralja Radoslava, 9 neistanjenih pločica za otkivanje novca, 9 pločica za kovanje novca, 2 slitka

Radoslavljevi traheji kovani su u tvornici novca u tvrđavi Ras u kojoj je pronađen i očuvan ceo postupak izrade novca, što je jedinstven nalaz u Evropi; ni vizantijski novac nema sačuvan ostatak celog procesa.

Pre nego što se novac kuje, on se izliva u kružne šipke, seče se na deblje pločice pa se one potom tanje i na kraju se na njih urezuju predstave. U Rasu su pronađeni poluotkovani bakarni primerci, neistanjene pločice i slitci.

DRAGUTIN (1276-1282/1316) I MILUTIN (1282-1321)

PRVI RAŠKI DINAR OD MEDITERANA DO CRNOG MORA

Posle Radoslava nastaje period od četrdesetak godina kad se novac u Srbiji nije kovao (za vladavine Dragutinove braće Vladislava i Uroša), odnosno ne postoje materijalni dokazi za to.

Dinar Stefana Dragutina

Prvi sledeći poznati novac izšao je 1276. iz kovnice Brskovo (u dolini Tare kod Mojkovca), u vreme kralja Dragutina, Radoslavljevog bratanca. To je bio prvi srpski dinar, rađen po uzoru na venecijanski groš.

Groš je bio monterani suveren na celokupnom sredozemnom tržištu, sve vreme se veoma vodilo računa o njegovoj težini, kvalitetu i sastavu materijala, a kralj Dragutin je kovao baš po uzoru na njega jer je srpska država veoma napredovala u to vreme: Sasi su krajem 13. veka otvorili Rudnik (severozapadno od Kragujevca) odakle su počele da se vade velike količine srebra i bilo je prirodno da se kralj veže za najjaču monetu u tom trenutku.

Jedan od najranijih primeraka Dragutinovog novca je dinar sa zastavom koju Sv. Stefan (zaštitnik prestola Nemanjića) predaje vladaru (bez krune).

Postepeno je zastava zamenjena krstom a gologlavi vladar krunisanim; taj "krstati groš" kovan je od 1310. sve do Dušana.

Dinar Stefana Uroša II Milutina srebro, kovanje. avers: Hrist sa nimbom, sedi na prestolu, desnom rukom blagosilja, levom drži jevandelje. Levo i desno, krin. revers: Kralj sa krunom, levo, i Sv. Stefan s nimbom, desno, drže dvostruki krst. Kralj drži akakiju, Sv. Stefan drži jevandelje.

Kada je Dragutin 1282. predao srpski presto bratu Milutinu, navodno zbog pada s konja, nastavio je da vlada teritorijom od Rudnika do Trebinja.

U prvoj deceniji 14. veka tako su uspostavljena su dva monetarna sistema u državi, za dvojicu Nemanjića: Milutin je u Brskovu kovao "krstati" groš a Dragutin u Rudniku svoj dinar.

Dragutinov "rudarski dinar" ne samo da je bio veće finoće i težine od Milutinovog brskovskog, već je uneo i ikonografske novine: na njemu je predstavljen stojeći kralj Dragutin, bez vladarske titule, koga određuje samo dinastičko ime u legendi, prvi put ispisanoj ciriličkim pismom.

Dinar Stefana Dragutina (1276-1282/1316) avers: Hrist sedi na prestolu, ima krstoliki oreol i drži jevanđelje. revers: Stojeća figura bradatog Stefana Dragutina s krunom, u desnoj ruci drži žezlo sa krstom na vrhu. Dve zvezdice sa strane.

Oko tri decenije su Milutin i Dragutin uporedo kovali novac. Kovan je u velikim količinama i bio je vrlo rasprostranjen. Primerci su pronađeni na širokoj teritoriji od obala Mediterana do dalekih obala Crnog mora.

U tom trenutku novac nije bio toliko u upotrebi u domaćoj privredi, nije cirkulisao između sela i gradova u Srbiji, već je kovan radi spoljašnje trgovine i preko Dubrovnika i Kotora odlazio je u Veneciju.

Zanimljiv je podatak da je 1305. Miluntinov novac potpuno preplavio monetarno tržište grada Bolonje, istisnuvši njihovu valutu. Trgovalo se srpskim novcem sve dok bolonjska vlast nije reagovala i vratila sopstveni novac u svoje ruke.

Dinar Stefana Uroša II Milutina (1282-1321) avers: Hrist sedi na prestolu i drži jevanđelje. Sa leve i desne strane dva krina. revers: Kralj s krunom sedi na prestolu i drži šar i dijademu.

Kako je "raški kralj" završio kod Dantea u paklu?

Prve emisije brskovskog novca bile su po kvalitetu ravne venecijanskom grošu. Ima podataka da su bile i vrednije tj. imale malo veću težinu od venecijanskog. Sve dok je srpski novac Dragutina i Milutina imao te karakteristike, Venecija ga je rado primala.

No, kad je došlo do pada njegove vrednosti, doduše minimalnog, i na težini i na kvalitetu kovine, Venecija je zaustavila njegov prijem. U to vreme, Dante Aligieri u 6. krugu raja svoje "Božanstvene komedije" (1308-20) piše sledeće stihove:

"... i onaj iz Norveške i Portugala/ tu će se zret, i taj kom Raška služi/ što u zlo vidje žig mletskog metala" (XIX pevanje, stih 139-141).

Kralj Milutin

Ne zna se tačno na kog je kralja Raške Dante mislio, ali neki istoričari su skloniji ideji da je reč o Milutinu. Bilo kako bilo, činjenica da je naš vladar pomenut u Raju a ne u Paklu (kako pogrešno tvrde neki izvori) već je dokaz da se ne radi o falsifikovanom novcu (takođe jedna od zabluda) već mu je Dante zamerio što je pravio novac po venecijanskom uzoru, ali ga je pravio loše.

Uostalom, raški kralj uopšte nije u lošem društvu; u Šestom krugu Raja (namenjenom dušama pravednika) našli su se i David, Konstantin, Karlo Veliki, Trajan, prorok Jezekilj...

CAR DUŠAN (1331-1345)

U INAT VIZANTIJI

Dinar Stefana Dušana - Avers: Hrist sa nimrom sedi na prestolu, desnom rukom blagosilja, levom drži jevanđelje. revers: Car sa krunom stoji, krunišu ga dva anđela. U desnoj ruci drži skiptar sa krstom, u levoj akakiju.

Najsjajniji period u kovanju Nemanjića bio je za vreme kralja, potom cara Dušana. Ogromne količine njegovog novca kuju četiri kovnice: Brskovo, Novo Brdo, Rudnik i Kotor.

Dušanov novac bio je vrhunac našeg novčarstva u tehničkom, umetničkom i numizmatičkom pogledu.

To se naročito odnosi na krunidbeni dinar, koji je izdat povodom Dušanovog krunisanja za cara u Skoplju 1346. godine. Taj novac bio je mnogo više od običnog platežnog sredstva, predstavljao je odraz jedne ideologije i slao neskrivenu političku poruku.

Dinar Stefana Dušana - Avers: Poprsje Hrista s nimbsom. Desnom rukom blagosilja, levom drži akakiju. revers: Car sa krunom na konju jaše na desno. U desnoj ruci drži skiptar sa krstom, u levoj akakiju.

Naime, Dušan se samoproglasio za cara Srba i Grka, bez dozvole vizantijskog cara i vizantijskog patrijarha i preko novca je sve vreme pokazivao svoj suverenitet i legitimitet svoje titule. Na krunidbenom dinaru predstavio je, vrlo smelo, sebe u odeždi vizantijskih careva, dok mu dva anđela na glavu stavlju krunu vizantijskog tipa, dakle on dobija vlast direktno od Boga (što je tada bilo dozvoljeno samo vizantijskim carevima koji su smatrani božanskim izaslanicima na zemlji), veličajući sebe kao vizantijskog vasilevsu i moć svoje nove Carevine.

Dušan se na novcu potpisuje kao Rex Rascie Stef. imp. Romanie – Stefan kralj Raške car Vizantije – iz čega je nedvosmisleno jasno šta je želeo drugima da poruči.

Народни музеј

Dinar Stefana Dušana - avers: Hrist s nimicom sedi na prestolu. Desnom rukom blagosilja, levom drži jevandelje. revers: Car sa krunom, levo, i carica sa krunom, desno, stoje i drže dvostruki krst. Car u desnoj ruci, a carica u levoj, drže po skiptar sa krstom.

Ikonografija njegovog novca bila je mešavina elemenata zapada i vizantijskog novčarstva, uz unete novine: predstave cara i carice koji između sebe drže krst, predstavljanje cara na konju i višeredni potpisi.

Novčići su urađeni i u latiničnim i ciriličnim izdanjima.

Kovanje novca uređeno je zakonom koji je car Dušan doneo na saboru u Seru 1354. čime se prvi put u istoriji Srbije emisija novca uvela u pravne okvire.

Car Dušan

Vrednost srpskog novca u 14. veku

Naš novac je imao prilično veliku vrednost u odnosu na region. Sve vreme smo kovali sopstvenim resursima, što govori i o velikom bogatstvu države i vladara.

Kurs:

1294. za 1 venecijanski groš dobili biste 1,14 srpskih dinara

1303. 1:1,11

1333. 1:1,25

1336. 1:1,5

1341. 1:1,45

Posle gašenja dinastije Nemanjića 1371. oblasni gospodari nastavili su da kuju novac ali on nikada više nije dostigao ni cirkulaciju koju je imao za vreme Dušana niti taj kvalitet i rasprostranjenost. Bilo je to novčarstvo drugog reda sve dok nije došlo do uspona otvaranjem novih rudnika krajem 14. i u 15. veku kada srpski despoti podižu monetarnu sliku Srbije na viši nivo. Novac dobja na težini, kvalitetu i predstavama.

U vreme Vuka Brankovića (1375-1396) prvi put u istoriji kovanja naziv dinar bio je isписан na novcu jednog srednjovekovnog vladara.

DESPOT ĐURAĐ BRANKOVIĆ (1427-1456)

NAJBOGATIJI VLADAR I NAJLEPŠI DINAR

Dinar Despota Đurađa Brankovića - avers: Vladar sedi na prestolu s krunom. U levoj ruci drži mač. revers: Lav kao simbol jevanđeliste Marka.

Zahvaljujući monetarnoj reformi i bogatim rudnicima iz kojih se srebrna ruda izvozila i u susedne zemlje, Đurađ Branković je bio jedan od najbogatijih vladara svog perioda.

On je kovao novac manjeg prečnika često isписан višerednim natpisom. Na nekim primercima umesto toga javlja se monogram ili predstava lava a navodi se i Smederevo koje je podignuto za vreme njegove vladavine.

Vladarev lik bio je vrlo realistički urađen, kao da je naslikan, a ne šematizovana, "bezlična" predstava koja je do tada prevlađivala.

(Stručni saradnik na tekstu: Vesna Radić, muzejski savetnik Narodnog muzeja u Beogradu)